

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

ĆW. I. TRANZYSTOR POLOWY

Cel ćwiczenia: Wyznaczenie charakterystyk statycznych tranzystora polowego złączonego.

Zagadnienia: zasada działania tranzystora FET

1. Wprowadzenie

Nazwa tranzystor pochodzi z języka angielskiego: *transistor* - “**trans**fering an electrical signal across a **resistor**” (transfer sygnału elektrycznego przez rezystancję).

Tranzystor bipolarny (BJT) jest zaworem, który jest sterowany prądowo: prąd bazy (I_B) steruje prądem kolektora (I_C). W tranzystorze tym w transporcie biorą udział elektrony i dziury.

Tranzystor polowy (FET) jest zaworem, który jest sterowany napięciowo: napięcie bramka – źródło (V_{GS}) steruje prądem drenu (I_D). W tranzystorze tym w transporcie biorą udział nośniki jednego typu: jeśli jest to tranzystor z kanałem typu n to są to elektrony zaś dla tranzystora z kanałem typu p – dziury.

Jest to **tranzystor unipolarny, FET** (ang. *Field Effect Transistor*) - tranzystor, w którym sterowanie prądem odbywa się za pomocą pola elektrycznego. Zasadniczą częścią tranzystora polowego jest kryształ odpowiednio domieszkowanego półprzewodnika z dwiema elektrodami: **źródłem** (symbol S od angielskiej nazwy *source*) i **drenem** (D, ang. *drain*). Pomiędzy nimi tworzy się tzw. **kanal**, którym płynie prąd. Wzdłuż kanału umieszczona jest trzecia elektroda, zwana **bramką** (G, ang. *gate*). Elektrody te spełniają podobne funkcje jak odpowiadające im elektrody w tranzystorze bipolarnym. Kolektorowi C odpowiada dren D, emiterowi E odpowiada źródło S, a bazie B odpowiada bramka G. Różnica w stosunku do tranzystora bipolarnego polega na tym, że w tranzystorach FET przez bramkę nie płynie prąd, tak więc bramka jest izolowana od kanału źródło- dren. Dlatego impedancja wejściowa tych tranzystorów jest bardzo duża (10^{10} – 10^{15} Ω).

W tranzystorach epiplanarnych, jak również w przypadku układów scalonych, w których wytwarza się wiele tranzystorów na wspólnym kryształ, wykorzystuje się jeszcze czwartą elektrodę, tzw. **podłoże** (B, ang. *bulk* albo *body*), służącą do odpowiedniej polaryzacji podłoża.

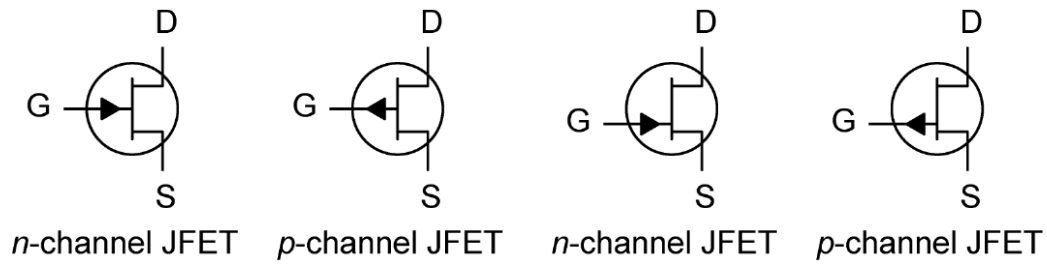
Zwykle występują następujące tranzystory polowe: na bazie złącza p-n, (JFET), na bazie złącza metal – półprzewodnik (MESFET) oraz złącza metal-izolator-półprzewodnik (MOSFET). Różnica między tymi rozwiązaniami polega na sposobie, w jaki wykonana jest elektroda bramki. W tranzystorach złączowych bramkę stanowi złącze p-n spolaryzowane w kierunku zaporowym. Tranzystory JFET pracują przy $V_{GS} = 0$. W tranzystorach MESFET bramką jest metalowa elektroda, która jest tak dobrana, aby tworzyła z kanałem barierę Schottk’owego. Wreszcie w tranzystorach MOSFET bramkę stanowi metalowa elektroda, odizolowana od kanału warstwą izolatora – tlenku.

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

1.2.1 Tranzystor JFET

Na rys. 6 przedstawiono oznaczenia tych tranzystorów zaś na rys. 7a-7d zasadę ich działania.

Rys. 1. Oznaczenia tranzystorów polowych złączowych. Te z bramką pośrodku są symetryczne, natomiast te z bramką od dołu – asymetryczne. Asymetria dotyczy rozmieszczenia źródła i drenu w strukturze.

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

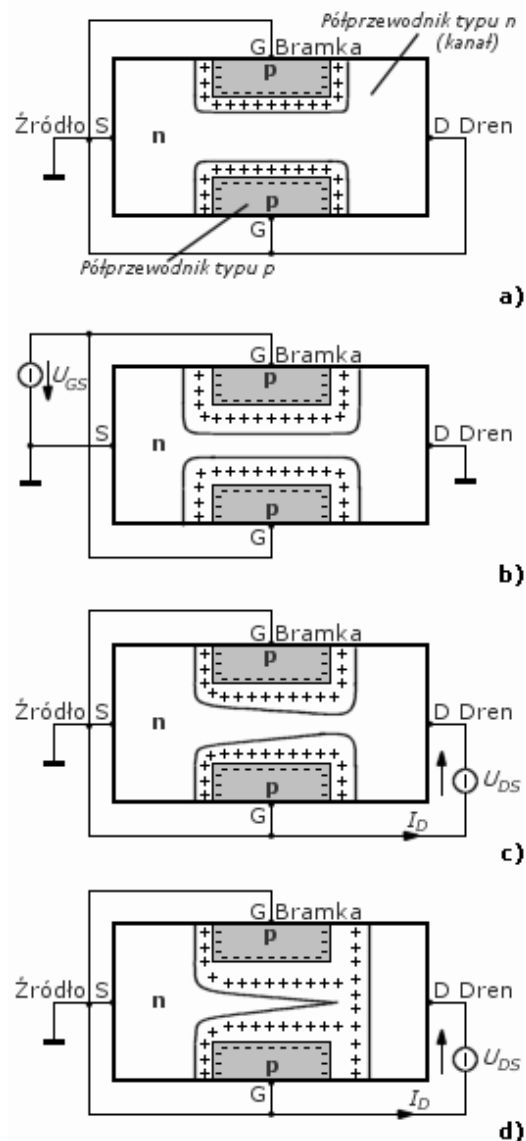
Rys 2a). Obszar półprzewodnika występujący między drenem i źródłem stanowi kanał, przez który płynie prąd i którego rezystancję można zmieniać przez zmianę przekroju kanału. Zmianę przekroju kanału uzyskuje się przez rozszerzenie lub zwężenie warstwy zaporowej złącza p-n, a więc przez zmianę napięcia U_{GS} polaryzującego to złącze w kierunku zaporowym.

Rys. 2b) Pod wpływem napięcia U_{GS} polaryzującego zaporowo złącze p-n, warstwa zaporowa rozszerzy się, przekrój kanału zmniejszy się, a jego rezystancja wzrośnie. Łatwo można sobie wyobrazić, że dalsze zwiększanie napięcia U_{GS} w kierunku zaporowym powoduje, że warstwy zaporowe połączą się i kanał zostanie zamknięty, a jego rezystancja będzie bardzo duża. Można powiedzieć, że tranzystor JFET jest swego rodzaju rezystorem sterowanym napięciowo.

Rys. 2c). Gdy doprowadzone jest napięcie U_{DS} między drenem i źródłem, przy zachowaniu tego samego potencjału bramki i źródła, w pobliżu drenu warstwa zaporowa jest szersza niż w pobliżu źródła. Zatem rezystancja kanału w różnych punktach kanału jest różna. Ponieważ prąd w kanale ma taką samą wartość, to spadek napięcia występujący między danym punktem kanału a źródłem S jest tym większy im bliżej drenu jest ten punkt. To napięcia dodaje się do stałego napięcia U_{DS} .

Rys. 2d). Dalszy wzrost napięcia U_{DS} powoduje dalsze rozszerzanie warstwy zaporowej aż do zamknięcia kanału, co powoduje stan nasycenia. W takiej sytuacji dalszy wzrost napięcia U_{DS} nie będzie powodował praktycznie dalszego wzrostu prądu drenu I_D , gdyż warstwa zaporowa będzie się rozszerzała w kierunku drenu, a spadek napięcia w kanale pozostanie praktycznie stały.

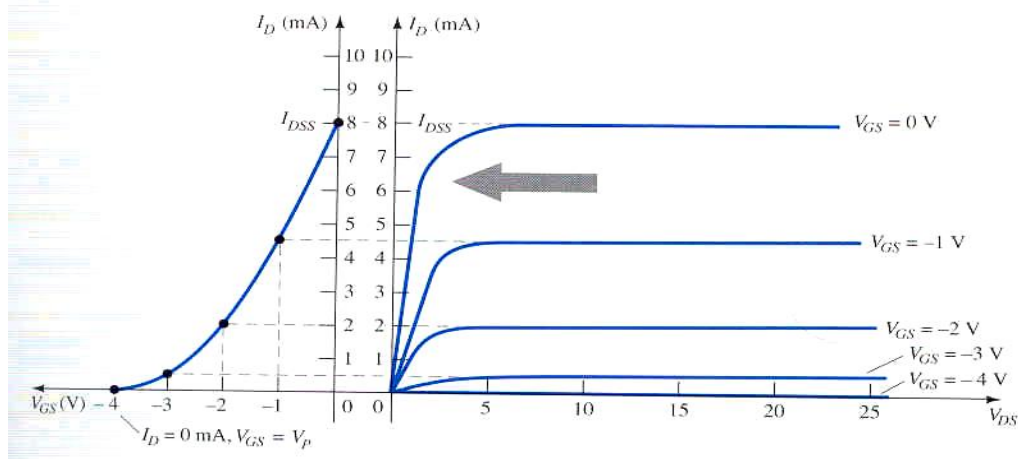
Rys. 3 przedstawia przykładowe charakterystyki statyczne tranzystora JFET.

Rys 2. Tranzystor JFET –zasada działania

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

Rys. 3. Przykładowe charakterystyki statyczne tranzystora JFET. Gdy $V_{GS} = 0$, $I_D = I_{DSS}$ i gdy $V_{GS} = V_P$, $I_D = 0$ mA, gdzie I_{DSS} i V_P są stałe a V_{GS} jest zmieniane.

a) Obszary pracy tranzystora JFET:

-obszar odcięcia: Tranzystor jest wyłączony. Nie ma przepływu prądu ($I_D = 0$) przez kanał. Dzieje się to gdy napięcie źródło - dren spełnia warunek: $V_{GS} > V_P$

-obszar aktywny, lub nasycenia: Tranzystor jest włączony. Prąd drenu jest kontrolowany przez V_{GS} , niezależny od V_{DS} . W tym obszarze tranzystor może pracować jako wzmacniacz:

$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{V_{GS}}{V_P} \right)^2 \quad (1)$$

-obszar omowy: tranzystor jest włączony ale pracuje jak rezystor o oporności kontrolowanej napięciem. Dzieje się to wówczas, gdy napięcie V_{DS} jest mniejsze niż w obszarze aktywnym. Prąd drenu jest proporcjonalny do napięcia V_{DS} i jest kontrolowany przez napięcie bramki V_{GS} .

b) Parametry tranzystora JFET

I_{DSS} – prąd drenu w obszarze aktywnym przy $V_{GS} = 0$. (źródło zwarte z bramką)

V_P – napięcie odcięcia; minimalna wartość V_{GS} przy której przestaje płynąć prąd drenu ($I_D = 0$). V_P jest ujemne dla kanału n i dodatnie dla kanału p .

g_m – transkonduktancja; zmiana I_D ze względu na V_{GS} przy stałej wartości V_{DS} .

$$g_m = \left. \frac{\partial I_D}{\partial V_{GS}} \right|_{V_{DS}} \quad , \quad (2)$$

g_{DS} - konduktancja wyjściowa; zmiana I_D ze względu na V_{DS} przy stałej wartości V_{GS}

$$g_{DS} = \left. \frac{\partial I_D}{\partial U_{DS}} \right|_{V_{GS}} \quad . \quad (3)$$

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

1.2.2 Tranzystor MOSFET

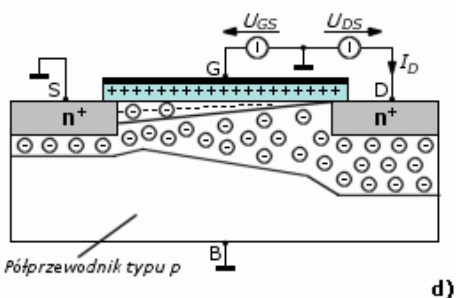
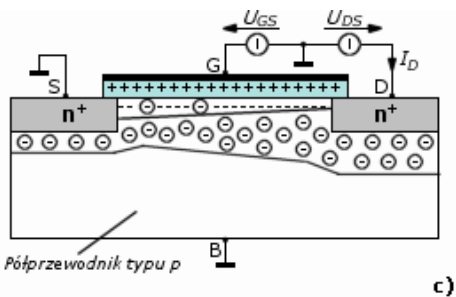
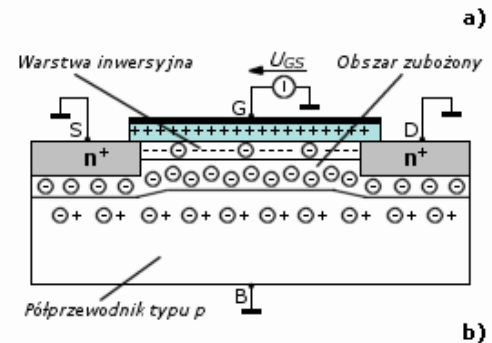
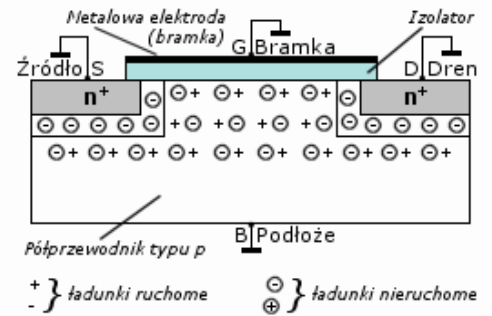
Rys. 4a) Polaryzacja drenu i bramki jest zerowa czyli $U_{DS}=0$ i $U_{GS}=0$. W takim przypadku struktura złożona z obszarów półprzewodnika typu n^+ (dren i źródło) rozdzielonych półprzewodnikiem typu p (podłoże) zachowuje się tak jak dwie diody połączone ze sobą szeregowo przeciwnie (anodami do siebie).

Rys. 4b) Gdy bramka jest spolaryzowana napięciem $U_{GS}>0$, dodatni ładunek spolaryzowanej bramki indukuje pod jej powierzchnią ładunek przestrzenny, który składa się z elektronów swobodnych o dużej koncentracji powierzchniowej (tzw. warstwa inwersyjna) i głębiej położonej warstwy ładunku przestrzennego jonów akceptorowych, z której wypchnięte zostały dziury. W takiej sytuacji zostaje utworzone połączenie elektryczne między drenem i źródłem w postaci kanału (warstwa inwersyjna). Przewodność tego połączenia zależy od koncentracji elektronów w indukowanym kanale, a więc od napięcia U_{GS} .

Rys. 4c). Jeżeli teraz zostanie podwyższony potencjał drenu $U_{DS}>0$ to popłynie prąd drenu I_D tym większy im większe będzie napięcie U_{DS} . Zależność prądu drenu I_D od napięcia drenu U_{DS} nie jest jednak liniowa. Jest to spowodowane tym, że napięcie wzdłużne U_{DS} zmienia stan polaryzacji bramki. Im bliżej drenu tym różnica potencjałów między bramką i podłożem jest mniejsza, a kanał płytszy.

Rys. 4d). Ze wzrostem U_{DS} całkowita rezystancja kanału rośnie i wzrost prądu nie jest już proporcjonalny do napięcia. Przy $U_{DS}=U_{GS}$ kanał w pobliżu drenu przestaje istnieć i prąd drenu ulegnie nasyceniu. Dalszy wzrost napięcia drenu U_{DS} będzie powodował tylko nieznaczne zmiany prądu drenu I_D .

**W technologii MOSFET tranzystory są produkowane w formie trzech warstw. Dolna warstwa to płytka wycięta z monokryształu krzemu lub krzemu domieszkowanego germanem. Na płytkę tę napyla się bardzo cienką warstwę krzemionki lub innego tlenku metalu lub półmetal, która pełni funkcję izolatora. Warstwa ta musi być ciągła (bez dziur), ale jak najcieńsza. Obecnie w najbardziej zaawansowanych technologicznie procesorach warstwa ta ma grubość równą pięciu cząsteczek tlenku. Na warstwę tlenku napyla się z kolei bardzo cienką warstwę dobrze przewodzącego metalu (np. złota).*

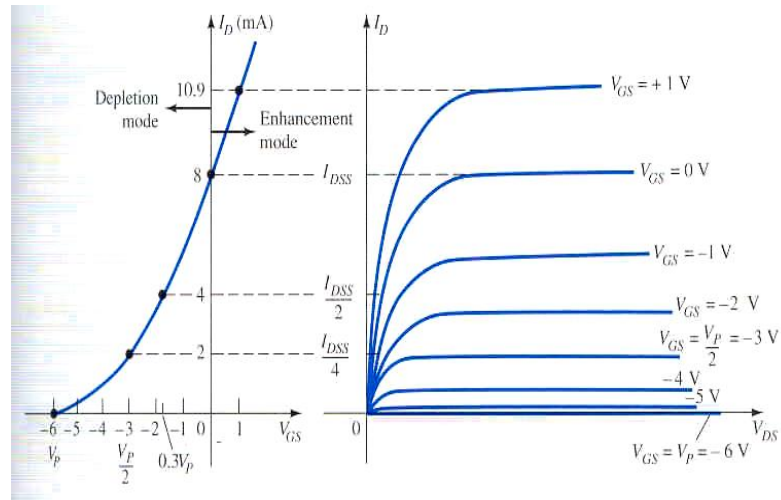

Rys.4. Zasada działania tranzystora MOSFET

Urządzenia Półprzewodnikowe 2

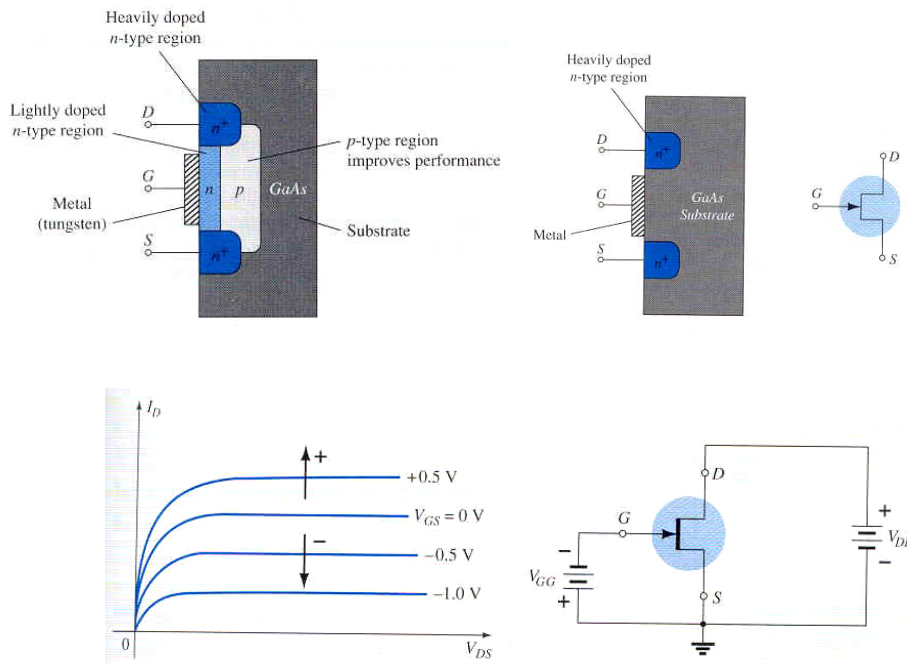
Na rys. 5 przedstawiono przykładowe charakterystyki prądowo-napięciowe dla tranzystora polowego typu MOSFET.

Rys.5. Charakterystyki $I_D = f(U_{GS})$ oraz $I_D = f(U_{DS})$ dla tranzystora polowego MOSFET.

1.2.3 Tranzystor MESFET

Struktura tranzystora MESFET:

Rys.6. Charakterystyki $I_D = f(U_{GS})$ oraz $I_D = f(U_{DS})$ dla tranzystora polowego MESFET.